

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

ТЕСЛЕНКО СВІТЛАНА ОЛЕГІВНА

УДК 373.2.015.31:172.15:37.016:81- 028.31 (043.5)

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Трифорова Олена Сергіївна,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
професор кафедри дошкільної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Ковшар Олена Вікторівна,
Криворізький державний педагогічний
університет,
завідувач кафедри дошкільної освіти;

кандидат педагогічних наук
Просенюк Анжела Іванівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
старший викладач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти.

Захист дисертації відбудеться «12» травня 2021 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці й на офіційному сайті Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «12» квітня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Входження в європейський соціокультурний простір вимагає радикальних змін в освітньому процесі, використання новітніх технологій, форм і методів навчання, що сприяли б реалізації інтелектуально-духовного потенціалу майбутніх громадян України. У сучасних глобальних політичних, економічно-соціальних реаліях українського народу, усвідомлення загрози бездуховності, браку національно-духовної культури молоді, актуалізується проблема національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, оскільки від її вирішення залежить соціально-економічна й соціокультурна стабільність нашої країни, збереження її територіальної цілісності.

Про виняткову роль національно-патріотичного виховання дітей і молоді свідчать державні нормативно-правові документи: Закони України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, лист Міністерства освіти і науки «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання» тощо. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (від 29.07.2019 р.) акцентовано на необхідності нових підходів і шляхів до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, її національно-усвідомленого ставлення до рідного народу, незалежно від національності та регіону проживання, збереженні надбань національної і світової культури, пріоритеті суспільно-державницьких цінностей. Відомо, що чим раніше розпочнеться національно-патріотичне виховання майбутнього громадянина України, тим ефективніше буде становлення його як особистості, патріота української соборності. Як зазначають психологи (І. Бех, М. Боришевський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, В. Котирло та ін.), старший дошкільний вік – це період, коли в дітей формується свідомість і самосвідомість, зростає усвідомлення власних мотивів і вчинків, емоційних переживань, що свідчить про необхідність спеціальної роботи з національно-патріотичного виховання.

Проблему національно-патріотичного виховання досить широко висвітлено у працях видатних класиків вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, М. Драгоманова, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги та ін., у яких наголошується на ідеї народності у вихованні патріота своєї Батьківщини, пріоритетом якої педагоги називали рідну мову, народні традиції, звичаї, обряди, любов до рідного краю.

Аналіз наукових розвідок засвідчив, що вченими визначено: сутність понять «патріотичне виховання», «національне виховання», «національно-патріотичне виховання» (І. Бех, О. Биков, О. Вишневський, В. Гонський, С. Гончаренко, П. Кононенко, Ю. Руденко, К. Чорна та ін.), «патріотичні якості», «патріотичні почуття» (В. Гарнійчук, К. Журба, Е. Заредінова, В. Киричок, О. Коркішко, К. Чорна та ін.), «національна свідомість і національна самосвідомість» (І. Бех, М. Боришевський, П. Ігнатенко, В. Крисько, Л. Снігур, Л. Співак та ін.); обґрунтовано теоретико-методологічні

засади громадянсько-патріотичного виховання підростаючого покоління (В. Кремень, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, В. Тернопільська, К. Чорна та ін.); розкрито завдання, шляхи, форми й методи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Губська, О. Ковшар, К. Крутій, Н. Майборода, Т. Поніманська, А. Просенюк, Л. Шкребтієнко та ін.).

У зв'язку з актуалізацією проблеми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на сучасному етапі в галузі дошкільної освіти останніх років здійснено низку наукових досліджень з означеної проблеми, зокрема розглянуто: патріотичне виховання засобами мистецтва дітей 5–7 років сільських навчально-виховних комплексів «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (Н. Майборода), виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури (Л. Шкребтієнко), формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю (В. Лаппо), формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики (І. Газіна). Водночас аналіз наукового фонду засвідчив відсутність досліджень з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку саме засобами художньо-мовленнєвої діяльності, яка є активним транслятором способів оволодіння дитиною мовленнєвою картиною світу, сприяє формуванню художнього мислення, творчих здібностей, патріотичних почуттів дитини (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ковшар, К. Крутій, Ю. Руденко, О. Трифонова та ін.). Натомість у практиці дошкільної освіти наявна низка суперечностей між:

- сучасними вимогами до національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку та реальним станом її виховання;
- потенційними можливостями художньо-мовленнєвої діяльності і недостатньою практичною реалізацією різних її видів (літературно-мовленнєвої, зображувально-мовленнєвої, музично-мовленнєвої, театральномовленнєвої) у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку;
- домінуванням традиційних методів і форм у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку й необхідністю використання сучасних інтерактивних технологій в означеному процесі.

Отже, актуальність проблеми та її недостатня наукова розробленість, потреба в подоланні окреслених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах планових наукових тем кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського «Теоретико-методичні засади формування творчої особистості дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності» (реєстраційний № 0114U002134) та «Теоретико-методичні засади формування готовності дітей старшого

дошкільного віку до навчання в Новій українській школі» (реєстраційний № 0119U000596). Тему дисертації затверджено вченою радою Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 14 від 09 лютого 2016 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28 листопада 2017 року).

Мета дослідження: науково обґрунтувати й експериментально апробувати методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності та педагогічні умови її ефективності.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності», уточнити поняття «національно-патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку», «художньо-мовленнєва діяльність».
2. Виявити критерії, показники, схарактеризувати рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку.
3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.
4. Розробити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати модель і методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

Об'єкт дослідження – національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміст і методика національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: українськомовний супровід національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; інтегрований підхід до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

Методи дослідження. *Теоретичні:* аналіз, синтез, обробка та інтерпретація наукових розвідок із проблеми дослідження для визначення сутності феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності», уточнення ключових понять дослідження; аналіз освітніх програм, навчальних планів вихователів для з'ясування сучасного стану національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти; *емпіричні:* спостереження, анкетування вихователів і батьків, методи діагностування для

визначення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку; педагогічний експеримент для перевірки ефективності експериментальної методики; *статистичні*: математична обробка результатів дослідження за критерієм Стюдента для кількісного та якісного аналізу динаміки змін у рівнях національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп, достовірності експериментальних результатів дослідження.

База дослідження. Експериментальну роботу здійснено впродовж 2016–2020 років на базі закладів дошкільної освіти м. Миколаєва та Одеси. На різних етапах експерименту було задіяно 600 дітей старшого дошкільного віку та 26 вихователів старших груп, на формульовальному етапі – 140 дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше визначено* сутність феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності», науково обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності (українськомовний супровід національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; інтегрований підхід до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності); визначено критерії (когнітивний, емоційно-почуттєвий, рефлексійно-діяльнісний із показниками); *схарактеризовано* рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку (достатній, задовільний, низький); *розроблено* модель національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; *уточнено* поняття «національно-патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку», «художньо-мовленнєва діяльність». Набули *подальшого розвитку* теорія і методика національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Практична значущість дослідження полягає в розробленні й упровадженні експериментальної методики національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності (серія діагностувальних завдань, програма «Виховуємо патріота змалку», конспекти занять із використанням АРТ, ІКТ, STREAM-технологій, ігри національно-патріотичної спрямованості). Матеріали дослідження можуть використовуватися вихователями у старших групах закладів дошкільної освіти; у процесі перепідготовки та професійної підготовки, на курсах підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів дошкільної освіти м. Миколаєва: № 17 (акт від 15.12.2020 р.), № 144 (акт від 10.06.2020 р.), № 140 (акт від 05.06.2020 р.), № 20 «Юний чорноморець» (акт

від 07.12.2020 р.), Одеського ДНЗ «Ясла-садок» № 264 (акт № 153/01-15 від 21.12.2020 р.), м. Бахмута Донецької області ясла-садок № 10 «Кристалік» (акт про впровадження від 30.05.2019 р.), м. Умані № 15 (акт від 23.12.2020 р.), комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла – садок) № 6 комбінованого типу» Криворізької міської ради (акт про впровадження від 23.12.2020 р.).

Достовірність результатів дослідження підтверджується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дисертації; якісним і кількісним аналізом фактичних результатів констатувального й прикінцевого етапів експерименту; вибором умотивованих методів дослідження; практичною апробацією результатів експериментального навчання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації викладено на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Психолінгвістика в сучасному світі – 2017» (Переяслав-Хмельницький, 2017 р.), «Педагогічні ідеї К. Д. Ушинського у вимірі сучасності» (Одеса, 2017 р.), «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (Одеса, 2019 р.); *міжвузівській* «Теорія і практика оновлення сучасної дошкільної освіти» (Умань, 2017 р.); *усеукраїнських*: «Проблеми розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку: теорія, практика, перспективи» (Миколаїв, 2017 р.), «Ідеї В. О. Сухомлинського у контексті нової української школи» (Миколаїв, 2017 р.), «Гуманістичні ідеї В. О. Сухомлинського як фактор саморозвитку особистості» (Миколаїв, 2018 р.), «Наука. Студентство. Сучасність. Патріотичне і громадянське виховання студентської молоді: проблеми, традиції, стратегічні орієнтири» (Миколаїв, 2019 р.), «Василь Сухомлинський – від пізнання дитини до створення освітньо-виховної системи» (Миколаїв, 2018 р.); а також обговорено на засіданнях кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського впродовж 2016 – 2020 років.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 22 одноосібних наукових працях, із них: 9 статей у фахових виданнях України, 4 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 7 – апробаційного характеру, 1 – розділ у колективній монографії, 2 – додатково відображають результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (288 найменувань, із них 7 – іноземними мовами), 14 додатків на 51 сторінці. У тексті вміщено 3 рисунки, 10 таблиць і 1 схему, що обіймають 1 сторінку основного тексту. Загальний обсяг роботи становить 303 сторінки, із яких 210 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу; розкрито наукову новизну здобутих результатів, їх практичне значення; подано відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку»** висвітлено теоретичну платформу національно-патріотичного виховання особистості; визначено феномен «національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності»; уточнено поняття «національно-патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку», «художньо-мовленнєва діяльність»; розкрито сучасний стан проблеми національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку у практиці закладів дошкільної освіти; визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

У дисертації з'ясовано джерельну базу з означеної проблеми, яка становить значну кількість досліджень, що дозволило систематизувати їх за напрямками: схарактеризовано сутність і структуру понять «патріотизм», «патріотичне виховання» (І. Бех, Л. Буєва, М. Боришевський, Н. Волошина, Л. Качур, Л. Сохань, В. Сухомлинський, В. Шинкарук та ін.); розкрито теоретичні й методологічні засади національного виховання (О. Вишневський, В. Демчук, В. Кузь, П. Ігнатенко, І. Мартинюк, Ю. Руденко, О. Савченко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, К. Шудря, П. Щербань та ін.); здійснено психолого-педагогічне обґрунтування національно-патріотичного виховання підростаючого покоління (І. Бех, А. Богуш, В. Будак, Т. Гавлітіна, О. Каплуновська, І. Кардашова, М. Чепіль, К. Чорна та ін.).

Виявлено, що у філософській і психолого-педагогічній студіях по-різному розуміють поняття «патріотизм»: як принцип, цінність, моральне почуття, соціально-психічне утворення, дієвість, моральний ідеал. Водночас домінувальною є позиція, за якою патріотизм розглядають як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити заради її процвітання й незалежності, що в сучасних умовах набуває особливої актуальності. Структуру патріотизму вчені визначають через такі його складники: почуття, потреби, мотиви, патріотичний досвід, усвідомлення, національні цінності.

Виокремлено такі особливості українського патріотизму: висока гуманістична спрямованість української патріотичної ідеї; демократичний рух; повага до інших народів; самопожертва в інтересах Батьківщини; співчуття до страждань народу; вшанування старших за віком; дотримання народних традицій і звичаїв; спільна суспільно-корисна діяльність; любов до рідної природи. Констатовано, що патріотизм формується в особистості під впливом соціуму в єдності думки, почуття і дії.

Здійснено теоретичне осмислення понять «патріотичне виховання», «національне виховання», «національно-патріотичне виховання», з'ясовано особливості їх тлумачення в науковому дискурсі, що дозволило виявити в них спільні риси: національна ідея, гуманістичні цінності, толерантне ставлення до інших народів, виховний ідеал, духовна культура, національна самовідданість, українознавча інтегрована виховна взаємодія. Доведено термінологічний взаємозв'язок національно-патріотичного виховання з морально-етичним, духовним і громадянським вихованням, сутність яких широко розкрито вченими в науково-методичній літературі.

Теоретико-методологічними засадами дослідження слугували праці М. Антонця, С. Бойка, М. Боришевського, В. Роменця, Д. Тхоржевського та ін., у яких розкрито сутність понять «національна свідомість», «національна самосвідомість» як складних конструктів, дозволило констатувати їх нетотожність і водночас виявити їх спільність: усвідомлення, відчуття та осмислення належності до певної нації, що виявляється в етнічному самовизначенні, й оцінка себе як носія національних цінностей. Структура національної самосвідомості представлена компонентами: самооцінка, домагання, соціально-психологічні очікування (М. Боришевський).

Аналіз наукового доробку вчених дозволив визначити феномен «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності» як цілеспрямований, організований процес, спрямований на передавання і засвоєння культурно-історичного досвіду українського народу, формування в дітей почуттєво-ціннісного ставлення до родини, рідного краю, Батьківщини, усвідомлення власної приналежності до української нації, активізацію їхніх патріотичних учинків і дій в інтегрованій художньо-мовленнєвій діяльності.

Результатом національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є її національно-патріотична вихованість, яку визначаємо як інтегративну властивість, що характеризується наявністю та рівнем сформованості патріотичних знань, почуттів, якостей, достатнім запасом слів національно-патріотичного змісту, що є вираженням національної свідомості, та виявляються у практичних діях у різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

Феномен «художньо-мовленнєва діяльність» є результатом наукових студіювань, зокрема: визначено концептуальну природу художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку (А. Богуш, Н. Гавриш), досліджено морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору (О. Кисельова), формування оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку (А. Богуш, О. Монке), виховання інтересу до змісту художнього твору (А. Просенюк), підготовка майбутніх вихователів до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку (М. Батьо), до використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності (О. Швець).

Художньо-мовленнєву діяльність розглядаємо як специфічний вид діяльності, пов'язаний зі сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту творів національно-патріотичної спрямованості в різних видах мистецтва (образотворче, музичне, літературне, театральне), інтегрувальним домінуючим засобом яких виступає мовлення (А. Богуш, М. Батьо, Н. Гавриш).

У дослідженні визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності:

- українськомовний супровід національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності;
- інтегрований підхід до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності;
- взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

У другому розділі **«Експериментальна методика національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності»** визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку; розроблено й науково обґрунтовано модель та експериментальну методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; здійснено порівняльний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи на констатувальному і прикінцевому етапах.

Критеріями національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку обрано: *когнітивний* (із показниками: обізнаність дітей з державною та національною символікою, традиціями, оберегами, святами українського народу та розуміння їх змісту; обізнаність дітей із творчістю українських письменників, композиторів, художників, їхніми творами національно-патріотичної спрямованості; наявність у словнику дітей слів національно-патріотичної спрямованості), *емоційно-почуттєвий* (із показниками: вшанування культурної спадщини українського народу; гордість за бойові та трудові подвиги українського народу, зокрема рідного краю; вміння виявляти національно-патріотичні почуття у реальних ситуаціях), *рефлексійно-діяльнісний* (із показниками: участь дітей у підготовці і проведенні свят, обрядів, виконанні репертуару української музики для дітей; вміння оцінювати патріотичні вчинки дітей у реальних ситуаціях; усвідомлення своєї належності до українського народу). Діагностування рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку відбувалося за спеціально розробленими автором відповідно до показників завданнями.

За результатами виконання дітьми діагностувальних завдань було визначено і схарактеризовано рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку: достатній, задовільний, низький.

Достатній рівень характерний для дітей старшого дошкільного віку, які знають державні (герб, прапор, гімн) та національні (5–6) символи, знають і самостійно розповідають про традиції, обереги, свята українського народу, розуміють їх символічне значення; розуміють, із задоволенням розповідають про зображене. Діти цього рівня знають і розповідають напам'ять прислів'я, приказки, легенди (7–9), твори українських письменників (7–9), знають українських художників, можуть самостійно назвати їхні картини (3–4); знають і співають українські пісні для дітей (5–6); уміють висловлювати свої патріотичні почуття, виявляють при цьому активність та ініціативність, використовують у мовленні слова чи словосполучення із художніх творів національно-патріотичного змісту. Виявляють пошану до культурної спадщини українського народу, позитивне емоційно-почуттєве ставлення до бойових і трудових подвигів українського народу, висловлюють бажання в майбутньому досягти успіхів. Виявляють бажання та беруть активну участь у підготовці та святкуванні народних свят, із задоволенням вчать і співають українські дитячі пісні; самостійно оцінюють патріотичні вчинки дітей, наслідують поведінку героїв твору в реальних ситуаціях; усвідомлюють свою належність до українського народу, розуміють, що вони є представниками української нації; свідомо використовують знання про Україну в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

Задовільний рівень властивий дітям старшого дошкільного віку, які обізнані з державними (герб, прапор) та національними (3–4) символами, знають і розповідають про традиції, обереги, свята українського народу, водночас їхні знання поверхневі, орієнтуються у їх символічному значенні, водночас не завжди правильно передають на малюнку їх зміст, розповідають про зображене за допомогою виховательки. Вихованці цього рівня знають і розповідають напам'ять прислів'я, приказки, легенди (4–6), твори українських письменників (4–6), знають українських художників, можуть назвати їхні картини (1–2); знають і співають українські пісні для дітей (3–4); вміють висловлювати свої патріотичні почуття, водночас потребують підтримки виховательки, подекуди використовують у мовленні слова чи словосполучення із художніх творів національно-патріотичного змісту. Виявляють пошану до культурної спадщини українського народу, позитивне емоційно-почуттєве ставлення до бойових і трудових подвигів українського народу. Діти виявляють бажання, водночас не завжди беруть активну участь у підготовці та святкуванні народних свят, із задоволенням вчать і співають українські дитячі пісні; водночас виявляють труднощі в оцінюванні патріотичних учинків дітей у реальних ситуаціях, не завжди наслідують поведінку героїв у реальних ситуаціях; поверхнево розуміють, що вони є представниками української нації; використовують знання про Україну в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

Низький рівень характерний для дітей старшого дошкільного віку, які обізнані з державними (прапор) та національними (1–2) символами, знають і розповідають про традиції, обереги, свята українського народу, водночас їхні

знання фрагментарні; орієнтується у їх символічному значенні, водночас не можуть передати на малюнку їх зображення, не виявляють бажання розповідати про зображене. Діти цього рівня знають і розповідають напам'ять прислів'я, приказки, легенди (1–3), твори українських письменників (1–3), не впізнають українських художників, їхні картини; знають українські пісні для дітей (1–2), водночас не можуть відтворити текст пісень повністю; не вміють висловлювати свої патріотичні почуття, епізодично використовують у мовленні слова чи словосполучення із художніх творів національно-патріотичного змісту. Досить епізодично виявляють пошану до культурної спадщини українського народу, наявне нейтральне емоційно-почуттєве ставлення до бойових подвигів українського народу. Вихованці, віднесені до цього рівня виявляють бажання, водночас не завжди проявляють активну участь у підготовці та святкуванні народних свят; оцінюють патріотичні вчинки дітей у реальних ситуаціях переважно словами «правильно», «неправильно»; не усвідомлюють себе з українським народом; епізодично використовують знання про Україну в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

За результатами констатувального етапу з'ясувалося, що достатній рівень національно-патріотичної вихованості продемонстрували 7,6% дітей експериментальної та 7,3% – контрольної груп; задовільний рівень був характерним для 66,6% вихованців експериментальної і 68,5% – контрольної груп; 25,8% дітей старшого дошкільного віку експериментальної і 24,2% – контрольної груп виявили низький рівень.

Безпосередньо реалізації моделі та експериментальної методики передувала пропедевтична робота – підготовка вихователів старших груп закладів дошкільної освіти до експериментальної роботи з дітьми. Було проведено *семінари* з тем: «STREAM-технології з національно-патріотичного виховання дітей у художньо-мовленнєвій діяльності», «Медіа-технології у національно-патріотичному вихованні дітей», «Лайфхаки педагогам із використання художньо-мовленнєвої діяльності в національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку»; *майстер-класи* із виготовлення солом'яної іграшки, свищиків, великодніх ляльок-мотанок, створення мультфільмів за змістом творів національно-патріотичного змісту, колажів, відеофайлів, вебквестів, шифрування прислів'їв і приказок у ребусах і кросвордах.

На формуальному етапі було розроблено й упроваджено модель національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності, що охоплювала сукупність динамічно пов'язаних складників (мети, завдань, принципів, форм, методів, прийомів, засобів і педагогічних умов). Методологічними засадами дослідження виступили діяльнісний та інтегрований підходи до організації експериментального навчання та принципи: взаємозв'язок діяльності, свідомості й особистості; позитивної мотивації та сприятливого емоційного клімату в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти; ситуативності

навчання; метапредметності освітньо-виховного процесу закладу дошкільної освіти; освітньої рефлексії.

Було розроблено парціальну програму «Виховуємо патріотів змалку», що складалась із таких блоків: «Рідне слово моє», «Українська земля – мов колиска золота»; «Пісня – душа мого народу»; «Ними пишається Батьківщина!», «Традиції та обряди українського народу», «Мое бачення квітучої країни». Відповідно до кожного блоку було розроблено тематичні словнички, інтелектуальні карти-схеми.

Зауважимо, що експериментальну методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку за розробленою моделлю здійснено у три етапи, на кожному з них було реалізовано всі педагогічні умови. Відповідно до першої педагогічної умови «українськомовний супровід національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності» було дібрано твори різних жанрів, у яких відображено національно-ментальний світ українського народу: В. Сухомлинський. Камінь (*гіллястий дуб, зелений луг, прохолодна криниця*); І. Немченко. Казка про Україну (*гнучка, мов тополина; розкішна, мов калина; щедра, як осінь багряна; буяє й красується, як вишня в садочку*); А. Малишко (*мова-блискавиця, Україна-мати*). Складено картотеку українських художників до кожного блоку (до блоку «Традиції та обряди українського народу»: К. Трутовський «Одягають вінок», «Колядки на Україні», М. Пимоненко «Святочне ворожіння», М. Івасюк «Жнива», І. Сколоздра «Веснянки»); картотеку фольклорно-музичної спадщини українського народу, пісень для дітей (до блоку «Українська земля – мов колиска золота»: «Як ти любиш Україну?» (сл. О. Лупія, муз. В. Ізотова), «Це моя країна», «Україна» (сл. Ю. Хандожинської, муз. М. Ведмедері), «Ми є діти українські!» (сл. В. Верби, муз. І. Романовської). Дібрані твори використовувалися не лише на заняттях, а й у повсякденному житті в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності, та в повсякденні з дітьми з'ясовували: «Чому рідну мову називають лебединою, солов'їною?», «Чому нашу Україну порівнюють із чарівною писанкою, зеленокосою дівчиною Весною?» (слова з пісень).

Педагогічну умову «інтегрований підхід до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності» реалізовано в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності в процесі роботи з художніми творами. У літературно-мовленнєвій діяльності в ході бесід за змістом оповідання В. Сухомлинського «Соромно перед Соловейком»; В. Марущак «Казка про Соловейка» діти брали участь у полілозі «Світло Соловейкової любові»; роздуму-діалозі «Що значить для мене рідна мова?»; самостійно складали казки «Як Соловейко рідну мову любить». В образотворчо-мовленнєвій діяльності після ознайомлення з картиною М. Ряснянського «Соловейко» застосовували такий прийом, як штрих-мовлення за власним малюнком «Розкажи про історію Соловейка»; у музично-мовленнєвій діяльності за піснею «Соловейко» (муз. і сл. З. Красуляк) діти складали розповіді-міркування «Шлях кобзи до України», «Як я подружився з

бандурою»; у *театрально-мовленнєвій* – за змістом казки Ю. Ярмиша «Їжачок і Соловейко» розігрували імітаційні ігри «Про що співає Соловейко?», «Який справний Соловейко!».

Щодо реалізації педагогічної умови «взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності», то було проведено тематичні збори з батьками з тем: «Роль родини у вихованні майбутнього патріота», «Патріот України: який він?», «Азбука національного виховання», «Роль рідної мови у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку», було організовано для батьків і їхніх дітей онлайн-подорожі рідною країною, батьки долучалися до створення спільно з дітьми колажів «Моя країна», «Як я люблю свій край» тощо.

На першому – інформативно-змістовому етапі дітей старшого дошкільного віку знайомили із творами української літератури, усної народної творчості, репродукціями картин українських художників, піснями для дітей патріотичного змісту, з яких вихованці дізнавалися про звичаї та обряди, традиції, свята, героїв українського народу, державну й національну символіку, збагачували словник дітей словами патріотичного змісту. Відповідно до порад учених (А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, Б. Ельконін, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.), на цьому етапі використовували прийом сумісного коментування, який спонукав дитину до роздумів, вираження свого емоційного ставлення до подій і поведінки героїв твору. На першому етапі експериментальна робота здійснювалася за таким алгоритмом: попереднє розглядання наочного супроводу → накопичення знань дітей за змістом творів національно-патріотичної спрямованості → етична бесіда за змістом твору, під час якої акцентували на словах-порівняннях, образних висловах (*колір червоної калини, колір землі-годувальниці, рушник як райдуга-доріжка*), збагачували словник вихованців синонімами (наприклад, рушник (який?) – *вишиваний, мальовничий, таємничий, різнобарвний, загадковий, волошковий*)

→ залучення дітей до різних видів художньо-мовленнєвої діяльності. Крім того активно використовували дидактичні ігри і вправи («Добери слово», «Склади пазл», «Опиши звичай», «Добери ознаки до слова» тощо), імітаційні ігри за змістом твору («Подорож Рожевого дерева», «Про що співає Соловейко?», «Як Верба золотокося сумувала», «Веселі чорнобривці» тощо).

На другому – діяльнісно-творчому етапі збагачували чуттєвий досвід дітей старшого дошкільного віку, поглиблювали їхні знання з історії, символіки, звичаєвості українського народу, розвивали вміння шанувати його культурну спадщину, виявляти свої почуття. Провідною формою роботи на цьому етапі виступили інтегровані заняття (з художньої літератури, рідного мовлення, малювання, музики).

З-поміж методів і прийомів на другому етапі застосовували: творчі ігри, подорожі-презентації (до країни Мови, сорочинських майстрів, Запорізької Січі), квест-подорожі («Скарби рідного міста», «Бабусина хата»); словесний коментар до власних малюнків, ігри-драматизації, дидактичні ігри, створення

пластилінового мультфільму за змістом творів патріотичного змісту; з поміж технологій – STREAM, ІКТ (ІКТ-гра «Дива нашого міста») та АРТ, за допомогою яких діти спільно з вихователькою створювали колажі, комікси, нові казки, віртуально подорожували різними містами, музеями України, побували на гостинах у відомих українських митців.

На третьому – оцінно-рефлексійному етапі створювали реальні емоційно збагачені життєві ситуації, в яких діти старшого дошкільного віку виявляли свої патріотичні почуття, вчили оцінювати й аналізувати власні й чужі вчинки, наслідувати поведінку героїв твору в реальних ситуаціях.

На цьому етапі було задіяно такі методи і прийоми: моделювання проблемних ситуацій (ситуації вибору, ситуації оцінки), ток-шоу («Топ-5 найкращих українських дитячих пісень», «Топ-5 улюблених свят українця»), ігри-стратегії («Збираємось на прогулянку рідним містом», «Допоможемо курчатам знайти найкраще місце на Землі»), комунікативно-творчі ситуації («Гості із Польщі», «Славні наші козаки!», «Українські страви»), створення мультфільмів за змістом творів патріотичного змісту.

На контрольному етапі експерименту з'ясовано ефективність упроваджених педагогічних умов, моделі й методики національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності в процесі порівняння експериментальних даних на констатувальному та прикінцевому етапах дослідження (див. таблицю).

Таблиця

**Порівняльні дані рівнів національно-патріотичної вихованості
дітей старшого дошкільного віку на констатувальному
і прикінцевому етапах (%)**

групи	Етапи	Рівні		
		Достатній	задовільний	низький
експериментальна	констатувальний	7,6	66,6	25,8
	прикінцевий	30	58,6	11,4
контрольна	констатувальний	7,3	68,5	24,2
	прикінцевий	15	65	20

Як свідчить таблиця, відчутні позитивні зміни відбулись у рівнях національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи. Так, достатнього рівня досягли 30% вихованців (було 7,6%), у контрольній – 15 % (було 7,3%), задовільний рівень виявили 58,6 % дітей (було 66,6%), у контрольній – 65% (було 68,5%), на низькому рівні залишилися 11,4 % дітей старшого дошкільного віку (було 25,8 %), у контрольній – 20 % (було 24,2%).

Для статистичної перевірки результатів застосовано математичну обробку експериментальних даних за критерієм Стюдента, який засвідчив суттєві відмінності між оцінками показників національно-патріотичної вихованості

дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи на констатувальному та прикінцевому етапах за всіма критеріями. Отже, статистичний аналіз підтвердив валідність результатів експерименту, засвідчив ефективність розробленої моделі та методики національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та практичне вирішення проблеми, що виявляється в розробленні, науковому обґрунтуванні й апробації експериментальної моделі, методики й педагогічних умов національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

1. Визначено феномен «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності» як цілеспрямований, організований процес, спрямований на передавання і засвоєння культурно-історичного досвіду українського народу, формування в дітей почуттєво-ціннісного ставлення до родини, рідного краю, Батьківщини, усвідомлення власної приналежності до української нації, активізацію їхніх патріотичних учинків і дій в інтегрованій художньо-мовленнєвій діяльності.

Результатом національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є національно-патріотична вихованість, яку визначаємо як інтегративну властивість, що характеризується наявністю та рівнем сформованості патріотичних знань, почуттів, особистісних якостей, достатнім запасом слів національно-патріотичного змісту, що є вираженням національної свідомості, та виявляються у практичних діях у різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

Уточнено поняття «художньо-мовленнєва діяльність», що розглядаємо як специфічний вид діяльності, пов'язаний зі сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту творів національно-патріотичної спрямованості в різних видах мистецтва (образотворче, музичне, літературне, театральне), інтегрувальним домінуючим засобом яких виступає мовлення (А. Богуш, М. Батьо, Н. Гавриш).

2. Виявлено критерії національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку: *когнітивний* (із показниками: обізнаність дітей з державною та національною символікою, традиціями, оберегами, святами українського народу та розуміння їх змісту; обізнаність дітей із творчістю українських письменників, композиторів, художників, їхніми творами національно-патріотичної спрямованості; наявність у словнику дітей слів національно-патріотичної спрямованості), *емоційно-почуттєвий* (із показниками: вшанування культурної спадщини українського народу; гордість за бойові та трудові подвиги українського народу, зокрема рідного краю; вміння виявляти національно-патріотичні почуття у реальних ситуаціях), *рефлексійно-діяльнісний* (із показниками: участь дітей у підготовці і проведенні свят,

обрядів, виконанні репертуару української музики для дітей; вміння оцінювати патріотичні вчинки дітей у реальних ситуаціях; усвідомлення своєї належності до українського народу). Діагностування рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку відбувалося за спеціально розробленими автором відповідно до показників завданнями. На основі виконання дітьми діагностувальних завдань було визначено і схарактеризовано рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку: достатній, задовільний, низький.

3. Визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності: українськомовний супровід національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; інтегрований підхід до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

4. Розроблено й упроваджено модель та експериментальну методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності, що охоплювала сукупність динамічно пов'язаних складників (мети, завдань, принципів, форм, методів, прийомів, засобів і педагогічних умов). На першому – інформативно-змістовому етапі дітей старшого дошкільного віку знайомили із творами української літератури, усної народної творчості, репродукціями картин українських художників, піснями для дітей патріотичного змісту, з яких вони дізнавалися про звичаї та обряди, традиції, свята, героїв українського народу, державну й національну символіку, збагачували словник дітей словами патріотичного змісту. На другому – діяльнісно-творчому етапі збагачували чуттєвий досвід вихованців, поглиблювали їхні знання з історії, символіки, звичаєвості українського народу, розвивали вміння шанувати його культурну спадщину, виявляти свої почуття. На третьому, оцінно-рефлексійному етапі створювали реальні емоційно збагачені життєві ситуації, в яких діти старшого дошкільного віку виявляли свої патріотичні почуття, вчили оцінювати й аналізувати власні й чужі вчинки, наслідувати поведінку героїв твору в реальних ситуаціях.

Провідними методами і прийомами експериментальної методики виступили: сумісне коментування, етична бесіда за змістом твору, дидактичні ігри і вправи, імітаційні ігри за змістом твору, творчі ігри, подорожі-презентації, квест-подорожі; моделювання проблемних ситуацій (ситуації вибору, ситуації оцінки), ток-шоу («Топ-5 найкращих українських дитячих пісень», «Топ-5 улюблених свят українця»), ігри-стратегії («Збираємось на прогулянку по рідному місту», «Допоможемо курчатам знайти найкраще місце на Землі»), комунікативно-творчі ситуації («Гості із Польщі», «Славні наші козаки!», «Українські страви»), створення пластилінового мультфільму за

змістом творів патріотичного змісту, словесний коментар до власних малюнків, ігри-драматизації; інтерактивні технології – STREAM, ІКТ та АРТ.

5. Доведено позитивну динаміку рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи. Так, достатнього рівня досягли 30% вихованців (було 7,6%), задовільний рівень виявили 58,6% респондентів (було 66,6%), на низькому рівні залишилося 11,4% дітей старшого дошкільного віку (було 25,8%). У контрольній групі достатній рівень виявили 15 % вихованців (було 7,3%), задовільний рівень – у 65% дітей (було 68,5%), низький рівень – у 20% респондентів (було 24,2%). Невипадковість позитивних зрушень доведено застосуванням методів математичної статистики (критерій Стюдента).

У дослідженні виявлено таку закономірність: результат національно-патріотичної вихованості дитини старшого дошкільного віку залежить насамперед від її обізнаності (з художніми творами, усною народною творчістю, обрядами, святами, традиціями, символікою), накопичення активного словника образними виразами, словами із художніх, фольклорних творів патріотичного змісту та її активної участі в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розкриття всіх аспектів означеної проблеми. Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо у вивченні наступності й перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти з національно-патріотичного виховання дітей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Тесленко С. О. Сутність понятійного апарату національно-патріотичного виховання дітей. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 2 (53), травень 2016. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 186–190.
2. Тесленко С. О. Розвиток словесної творчості старших дошкільників за національно-патріотичними творами. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 2 (57), травень 2017. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. С. 466–471.
3. Тесленко С. О. Формування першооснов національної свідомості в дітей з особливими потребами в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності. *Зб. наук. пр. Педагогічні науки Херсонського державного університету*. Херсон, 2017. Вип. LXXX. Т. 2. С. 109–113.
4. Тесленко С. О. Виховання національно-патріотичних почуттів старших дошкільників у процесі ознайомлення з рідним краєм. *Науковий збірник Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. № 19, травень 2018. Дрогобич : Дрогобицький державний

педагогічний університет ім. І. Франка, 2018. С. 131–137 (електр. книга)
URL: <http://www.apfn-journal.in.ua/20-3-2018>.

5. Тесленко С. О. Проблема національно-патріотичного виховання дітей у педагогічній спадщині Г. Ващенка. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 2 (61), травень 2018. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 266–270.

6. Тесленко С. О. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку в контексті педагогіки Василя Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 3 (62), вересень 2018. Т. 1. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 165–169.

7. Тесленко С. О. Виховання національно-патріотичних почуттів старших дошкільників засобами музично-мовленнєвої діяльності. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ : БДПУ, 2019. С. 176–186.

8. Тесленко С. О. Інтеграція різних видів художньо-мовленнєвої діяльності у вихованні національно-патріотичної особистості старшого дошкільника. *Інноваційна педагогіка* : наук. журнал. Випуск 30. Том 2. Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 151–154.

9. Тесленко С. О. Педагогіка партнерства у національно-патріотичному вихованні дитини старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»* : зб. наук. пр. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 135–141.

Статті у зарубіжних виданнях:

10. Teslenko Svitlana. National and Patriotic Education of Senior Preschoolers in Artistic and Speech Activity [Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку в художньо-мовленнєвій діяльності]. *IOSR Journal of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*. Volume 26. Issue 3. Series 1 (March. 2021) 30-34 e-ISSN: 2279-0837, p-ISSN: 2279-0845. www.iosrjournals.org

11. Teslenko Svitlana. The Role of Patriotism in the System of National Youth Education [Роль патріотизму в системі національної освіти молоді]. *Modern vectors of science and education Development in China and Ukraine*. Odessa, Harbin. 2019. Issue 5. 146–150.

12. Тесленко С. О. Структура національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку. *Danish scientific journal DSJ*. № 22/2019 ISSN 3375-2389 Vol. 2, 2019. P. 50–54.

13. Teslenko S. Experimental model of national and patriotic upbringing of preschool age children in art and speech activity [Експериментальна модель національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в художньо-мовленнєвій діяльності]. *Norwegian journal of development of the international science*. № 50/ 2020. Vol. 2. P. 50–53.

Тези та матеріали наукових конференцій:

14. Тесленко С. О. Сутність художньо-мовленнєвої діяльності дітей у лінгводидактичному вимірі Алли Богуш. *Problemy miejscowego nowoczesnego przedszkola i szkolnictwa wyższego* : zbior raportow naukowych, 29.10.2014 – 30.10.2014. Warszawa : Wydawca: Sp.z o.o «Diamond trading tour», 2014. Str 21–23.
15. Тесленко С. О. Комунікативна діяльність як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. *International scientific-practical conference Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms* : conference Proceedings, September 29, 2017. Tbilisi : Baltija Publishing. P. 179–182.
16. Тесленко С. О. Реалізація принципу народності К. Д. Ушинського у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні ідеї К. Д. Ушинського у вимірі сучасності* : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. (присвяченої до 200-річчя Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»). Одеса : Бондаренко М.О., 2017. С. 95–98.
17. Тесленко С. О. Національно-патріотична вихованість старшого дошкільника як джерело психолінгвістичного розвитку. *Психолінгвістика в сучасному світі – 2017*: тези XII міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 жовтня 2017 року. / відп. ред. Л. О. Калмикова: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 162–164. (електр. книга) URL: <http://psychling.phdpu.edu.ua/index.php/ua/konferentsiji/materiali-konferentsiji-psikholingvistika-v-suchasnomu-sviti/26-konferentsiji/materiali-konferentsiji-psikholingvistika-v-suchasnomu-sviti/96-psikholingvistika-v-suchasnomu-sviti-2017>.
18. Тесленко С. О. Підготовка майбутніх вихователів до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку: досвід роботи. *Інноваційна діяльність сучасного педагога в інформаційному просторі* : зб. тез Всеукр. наук.-метод. праць / за заг. ред. С. І. Семчук. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 106–109.
19. Тесленко С. О. Образ рідного слова в лінгводидактичній спадщині Алли Богуш. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти* : зб. наук. доповідей / за заг. ред. Ю. А. Руденко. Одеса : Бондаренко М. О., 2019. С. 287–290.
20. Тесленко С. О. STREAM-технології у формуванні національно-патріотичної особистості старшого дошкільника та його моральної готовності до навчання у школі. *Нова українська школа: наступність у підготовці старших дошкільників до навчання у 1-му класі* : збірник тез за матеріалами Всеукр. науково-практичної інтернет-конференції, 6 жовтня 2020 року / за ред. В. Д. Будака, Т. М. Степанової. Миколаїв : Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2020. С. 48–51.

Статті, опубліковані в інших виданнях:

21. Тесленко С. О. До проблеми ознайомлення старших дошкільників із традиціями українського народу. *Scientific Journal VIRTUS*. № 38. November. 2019. Р. 130–134 [<http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal38.pdf>].
22. Тесленко С. О. Формування мовленнєво-творчої особистості дитини старшого дошкільного віку в художньо-мовленнєвій діяльності. *Формування творчої особистості старшого дошкільника в різних видах діяльності: монографія* / О. С. Трифонова, Т. М. Степанова, Т. А. Лісовська та ін. / за заг. ред. д. пед. н., проф. О. С. Трифонові. Миколаїв, ФОП Швець В. М., 2019. С. 46–86.

АНОТАЦІЯ

Тесленко С. О. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. Одеса, 2021.

У дисертації висвітлено проблему національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

У науковій роботі визначено сутність феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності» як цілеспрямований, організований процес, спрямований на передавання і засвоєння культурно-історичного досвіду українського народу, формування в дітей почуттєво-ціннісного ставлення до родини, рідного краю, Батьківщини, усвідомлення власної приналежності до української нації, активізацію їхніх патріотичних вчинків і дій в інтегрованій художньо-мовленнєвій діяльності.

Результатом національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є її національно-патріотична вихованість, яку визначаємо як інтегративну властивість, що характеризується наявністю та рівнем сформованості патріотичних знань, суджень, особистісних якостей, достатнім запасом слів національно-патріотичного змісту, що є вираженням національної свідомості, та виявляються у практичних діях у різних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

У дисертації виявлено критерії (когнітивний, емоційно-почуттєвий, рефлексійно-діяльнісний) з відповідними показниками; схарактеризовано рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку (достатній, задовільний, низький).

Науково обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності: українськомовний супровід національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності;

інтегрований підхід до національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності; взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності.

Розроблено й упроваджено модель та експериментальну методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності, що охоплювала сукупність динамічно пов'язаних складників (мети, завдань, принципів, форм, методів, прийомів, засобів і педагогічних умов). На першому – інформативно-змістовому етапі моделі дітей старшого дошкільного віку знайомили із творами української літератури, усної народної творчості, репродукціями картин українських художників, піснями для дітей патріотичного змісту, з яких діти дізнавалися про звичаї та обряди, традиції, свята, героїв українського народу, державну й національну символіку, збагачували словник дітей словами патріотичного змісту. На другому – діяльнісно-творчому етапі збагачували чуттєвий досвід дітей старшого дошкільного віку, поглиблювали знання їхні з історії, символіки, звичаєвості українського народу, розвивали вміння дитини шанувати його культурну спадщину, виявляти свої почуття. На третьому, оцінно-рефлексійному етапі створювали реальні емоційно збагачені життєві ситуації, в яких вихованці виявляли свої патріотичні почуття, вчили дітей оцінювати й аналізувати власні й чужі вчинки, наслідувати поведінку героїв твору в реальних ситуаціях. Експериментально доведено, що запропоновані модель та методика сприяють підвищенню рівня національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, національно-патріотична вихованість, діти старшого дошкільного віку, художньо-мовленнєва діяльність, педагогічні умови, модель, методика.

ABSTRACT

Teslenko S. O. National and patriotic education of older preschool-age children by means of artistic and speech activities.

The thesis on achieving the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.08 – preschool pedagogy. State Institution «South Ukrainian national pedagogical university named after K. D. Ushynsky», Ministry of education and science of Ukraine. Odessa, 2021.

The thesis highlights the problem of national and patriotic education of older preschool-age children by means of artistic and speech activities.

In scientific work, the essence of the phenomenon «National and patriotic education of older preschool-age children by means of artistic and speech activities» is defined as a targeted, organized process aimed at the transfer and learning of cultural and historical experience of the Ukrainian people, the formation of a sensual-value relationship to the family, native land, Motherland, awareness of their own affiliation to the Ukrainian nation, the activation of their patriotic actions and activities in integrated artistic and speech activities.

The result of the national and patriotic education of older preschool-age children is their national and patriotic breeding, which is determined as an integrative feature, characterized by the presence and level of formation of patriotic knowledge, judgments, personal qualities, a sufficient vocabulary of national and patriotic content, is an expression of national consciousness, and manifests itself in practical actions in various types of artistic and speech activities.

The thesis identifies criteria (cognitive, emotional-sensual, reflex-activity) with relevant indicators; it is characterized by the level of the national and patriotic education of older preschool-age children (sufficient, satisfactory, low).

The pedagogical conditions of the national and patriotic education of older preschool-age children with the means of artistic and speech activities are substantiated: Ukrainian-speaking accompaniment of the national and patriotic education of older preschool-age children by means of artistic and speech activities; an integrated approach to the national and patriotic education of older preschool-age children by means of artistic and speech activities; the interaction of the institution of pre-school education and parents in the national and patriotic education of older preschool-age children by means of speech activities.

A model and a methodology for the national and patriotic education of older preschool-age children by means of artistic and speech activities have been developed and implemented. It covered the set of dynamically related components (goals, objectives, principles, forms, methods, techniques, means and pedagogical conditions). At the first, informational and substantial stage of the model, the older preschool-age children were acquainted with the works of Ukrainian literature, oral literature, the reproductions of paintings of Ukrainian artists, songs for children of patriotic content, the content of which helped children learn about customs, rites, traditions, holidays, and the heroes of the Ukrainian people, state and national symbolism, enriched the children's vocabulary with the words of patriotic content. At the second, activity and creativity stage, we enriched with sensual experience of children, broadened the knowledge of older preschool-age children on history, symbolism, and the customs of the Ukrainian people, and we developed the ability of the children to respect their cultural heritage, to show their feelings. At the third, reflexive stage, we created real emotionally enriched life situations in which children showed their patriotic feelings, we taught children to assess and analyze their own and other people's actions, to imitate the behavior of the heroes of the books in real situations. It has been experimentally proven that the proposed models and techniques contribute to an increase in the level of the national-patriotic education of older preschool-age children.

Keywords: national and patriotic education, older preschool-age children, artistic and speech activities, pedagogical conditions, model, technique.

Підписано до друку 08.04.2021
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60х88/16 Зам. № 6411/21
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.